

M U Z E U L T Ă R I I C R I Ș U R I L O R

CRISIA

LV

O R A D E A • 2 0 2 5

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DE LA SÂNTANDREI – *PALOTA VECHE II* (JUD. BIHOR)

KATÓCZ Zoltán^{*}
F. PORSZTNER Kitti^{**}
Gruia FAZECAȘ^{***}
Doru MARTA^{****}
Oana BĂICAN-GEORGESCU^{*****}
Ștefan LIPOT^{*****}
Georgiana Teodora POP^{*****}

PREVENTIVE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH FROM SÂNTANDREI – OLD PALOTA II (BIHOR COUNTY)

ABSTRACT

The main goal of this study was to introduce the archaeological site into the literature, but also to clear up some confusion about the names of archaeological sites in this area. The archaeological site of Sântandrei – *Old Palace II / Hemp Mill II* is located on the left (southern) bank of the Criș Repede river, where an area of 2.300 sq.m was excavated in April-May 2023. During the rescue excavations, 20 archaeological features were identified, four of which were contemporary interventions (Cx.1, Cx.15, Cx.18-19). Among the remaining features, we documented a Dacian dwelling (Cx.5), dated to the 1st century BC – 1st century AD; as well as several pits containing no or very few atypical ceramic fragments (Cx.6-7, Cx.12-13, Cx.16-17), which can be dated to the early medieval period (11th–13th centuries AD). Additionally, a stormwater drainage system was identified, consisting of several narrow ditches (Cx.9-11, Cx.14, Cx.20) and a service pit (Cx.8), used for clearing debris. Surface research conducted nearby has shown that the true core of the medieval settlement lies south of the site studied during the preventive excavations. Based on this idea, it is most likely that the ditches discovered during the preventive excavations represent the end of a drainage system for the rural settlement, through which unwanted rainwater was evacuated.

Keywords: Sântandrei, Crișul Repede, archaeological research, archaeological objects, Roman Age, Medieval Age.

Scopul studiului de față este de a oferi câteva informații referitoare la cercetările arheologice efectuate în zona extravilană a comunei Sântandrei, pe malul stâng al Crișului

^{*} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: katocz.zoltan@gmail.com.

^{**} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: fp_kitti@yahoo.com.

^{***} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal/Universitatea din Oradea, Centrul de Studii Interdisciplinare; e-mail: gruia74@yahoo.com.

^{****} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: dorumarta67@yahoo.com.

^{*****} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: oanageorgescu2003@yahoo.com.

^{*****} Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: stefanlipot@yahoo.com.

^{*****} Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; e-mail: georgiana.pop35@gmail.com.

Repede. Menționăm faptul că în stadiul actual al cercetărilor nu vom detalia o analiză tipocronologică complexă asupra materialelor ceramice descoperite, ci doar dorim să introducem rezultatele cercetărilor noastre de teren în literatura de specialitate.

În cadrul proiectului investițional „Creșterea accesibilității pe drumurile județene în Zona Metropolitană Oradea – Sector III – DJ767C, jud. Bihor”, inițiat de Consiliul Județean Bihor, s-a demarat un diagnostic arheologic intruziv în perioada noiembrie-decembrie 2022, de o echipă formată din Z. Katócz și G. Fazecaș, potrivit autorizației cu nr. 33 din 15.02.2022. Drumul proiectat avea o lungime de ± 5 km, acoperind o suprafață de peste 90.000 mp, așadar s-au trasat un număr de 53 de secțiuni de control, având dimensiunile medii de $1,10 \times 12$ m. Între Km. 3+030 și 3+160 s-a conturat un complex arheologic, conținând câteva fragmente ceramice atipice, greu de determinat cronologic și un strat de cultură cu urme arheologice sporadice pe întreaga lungime a terenului supus cercetărilor arheologice preventive, care au fost efectuate în primăvara anului următor. Este de reținut faptul că zona vestică și nord-vestică a localității Sântandrei a fost deja menționată în literatura de specialitate, datorită prezenței materialului ceramic descoperit întâmplător în anii precedenți.

Istoricul cercetărilor

Poate cel mai bine cunoscut sit arheologic din această zonă este Sântandrei – *Palota veche I / Topitărie de Cânepă* [Biharszentandrás – *Ópalota I / Kenderáztató*]. Situl arheologic a fost menționat prima oară de Nicolae Chidioșan când face referire la unele materiale ceramice de tip Otomani III, care au fost descoperite pe „malul stâng al Crișului Repede”, dar fără a specifica toponimia sitului¹. Două decenii mai târziu Emődi János publică primele fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu, atribuite culturii Otomani II-III – Wietenberg III², ulterior, datele arheologice au fost republicate într-un studiu individual³. Puțin mai târziu același autor publică și un ac de bronz, care a fost descoperit într-un strat de cultură alături de materiale Otomani/Wietenberg, datate în faza Reinecke BrC⁴. Se presupune că materialele ceramice atribuite culturii Suci de Sus descoperite în zona nordică a localității Sântandrei⁵ provin tot de la *Palota Veche*. Situl în cauză a fost menționat de mai multe ori în literatura de specialitate în contextul descoperirilor din epoca bronzului⁶.

Situl care face obiectul acestui studiu a fost menționat prima dată în literatură cu trei decenii în urmă în contextul cercetărilor de suprafață realizate de Ioan Crișan din anii 1988–1989. Pe un teren situat pe malul stâng al Crișului Repede, în zona fostei *Întreprinderii de Cânepă* [*Kender vállalat*]⁷, în apropierea renumitului sit arheologic Palota veche I. Crișan a descoperit mai multe fragmente ceramice. De aici cunoaștem ceramică datată în secolele XI–XIII⁸, alături de alte fragmente din bronzul târziu / Hallstatt timpuriu⁹, care – potrivit registrului de inventar – provin din punctul numit *Ferma legumicolă*. Cu toate că, în registru scrie clar că terenul *Ferma*

¹ Chidioșan 1980, 89, nr. 28.

² Emődi 2000, 69-79, 1-23.ábra.

³ Emődi 2002, 5-8.

⁴ Emődi 2003, 16.

⁵ Chidioșan 1970, 289; Ordentlich 1974, 146.

⁶ Fazecaș 2014, 234, Fig. 2; Fazecaș, Gogăltan 2019, 327-328, nr. 47; Fazecaș et al. 2023, 23, Fig. 3, Fig. 6; Fazecaș et al. 2024, 255, Fig. 2.

⁷ Crișan 1990, 140, Pl. XII.

⁸ Ceramică inventariată cu nr. 14484 la Muzeul Țări Crișurilor, Oradea.

⁹ Ceramică inventariată cu nr. 14486 la Muzeul Țări Crișurilor, Oradea.

legumicolă se află pe malul Crișului Repede, totuși S. Bulzan plasează situl pe malul drept al pârâului Peța¹⁰, aproape de drumul județean DJ797, pe terenul situat în apropierea firmei *Fibratex SA*, practic cu 800 m spre sud față de malul Crișului. Pun capăt acestei controversă hărțile topografice vechi din arhiva muzeului, care aparțineau inițial lui Ioan Crisan și pe care acesta a marcat în mod didactic toate siturile identificate și cunoscute de el. În aceste hărți, terenul situat la 450 m spre est de renumitul sit arheologic *Palota veche* a fost marcată o parcelă numită „*Legumicolă / Topitorie de cânepă*”, care suprapune exact pe situl supus cercetărilor arheologice preventive efectuate de noi. În concluzie, trebuie subliniat faptul că denumirile *Întreprinderii de Cânepă / Topitărie de Cânepă / Fosta ferma legumicolă / Palota veche II* reprezintă unul și același sit, care constituie subiectul studiului de față.

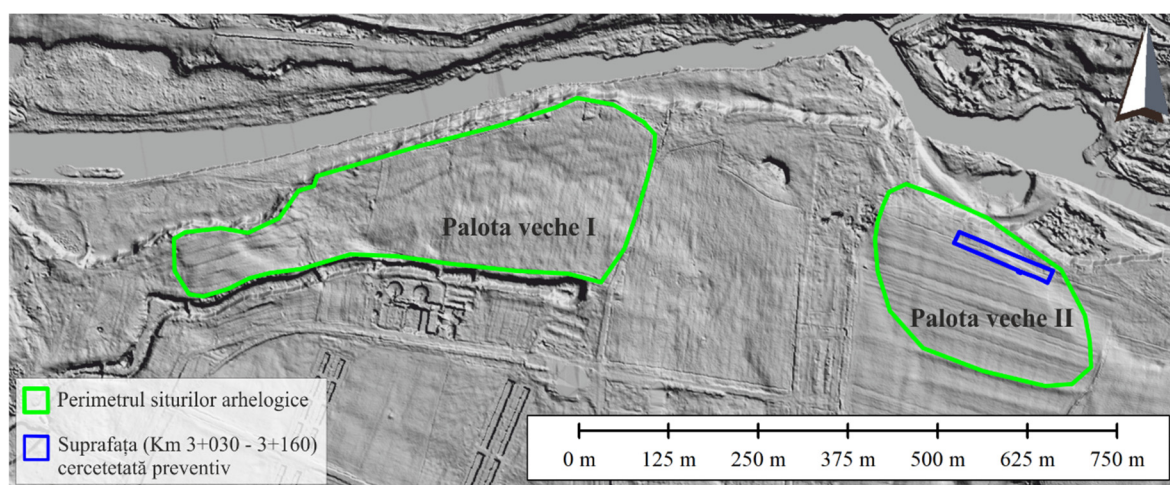

Fig.1: Delimitările siturilor arheologice aflate pe malul stâng al Crișului Repede

Sântandrei este una dintre așezările care au fost menționate în documentele din epoca medievală¹¹, așadar nu este de mirat că în timpul cercetărilor arheologice pot fi descoperite fragmente ceramice datate în secolele XI–XIII. În estul localității Sântandrei cunoaștem de asemenea două situri, din care provin materiale ceramice și mai timpurii, care pot fi datate între secolele VII–XI¹², cum ar fi situl Sântandrei – *Șanțul inginerilor / Sit. II*¹³ și Sântandrei – *Pepinieră*¹⁴. Sursele scrise menționează o așezare numită *sancto Andrea* încă din perioada 1291–1294¹⁵, iar în 1370 este cunoscut sub denumirea de *Zenthandras*¹⁶. Biserica sa a fost construită inițial în cinstea Sfântului Apostol Andrei, de la care și-a luat numele și localitatea¹⁷. Începând cu anul 1913 localitatea apare sub numele de *Biharszentandrás*¹⁸. Despre importanța medievală a regiunii putem citi în mai multe volume care tratează vechile așezări din județul Bihor¹⁹.

¹⁰ Bulzan 2018, 99.

¹¹ Crișan 2007, 92, nr. 54.

¹² Dar se poate aminti și situl de la Sânnicolau de Român – *Bereac* (Dumitrașcu, Crișan 1990, 104–105, Pl. XI–XXI).

¹³ Fazecaș et al. 2023b, 628.

¹⁴ Dumitrașcu 1978, 65.

¹⁵ DIR. XIII/II, doc. 381 (p. 344).

¹⁶ Jakó 1940, 349.

¹⁷ Bunyitai 1884, 386.

¹⁸ Suciu 1967, 133.

¹⁹ Crișan 2006, 197; Rácz 2007, 258.

Cercetările arheologice preventive

Situl arheologic Sântandrei – *Palota veche II / Topitoria de cânepă II* [Szentandrás – *Ópalota II / Kenderáztató II*] delimitat între Km 3+030 – 3+160 ale drumului proiectat a fost supus cercetărilor arheologice preventive pe baza autorizației de săpătură nr. 87 din 31.03.2023, desfășurate în perioada 11 aprilie – 12 mai 2023²⁰. Terenul studiat a avut o lungime de 137 m, iar lățimea se varia între 17 și 18,6 m, formând astfel o suprafață totală de ± 2.340 mp (0,23 ha). În urma decapării stratului vegetal s-au conturat complexele arheologice în lutul brun-gălbui (pe alocuri maroniu-portocaliu) doar în jumătatea estică a suprafeței. Au fost cercetate și documentate în total 20 de complexe arheologice, compuse din locuințe, gropi menajere și șanțuri de drenaj.

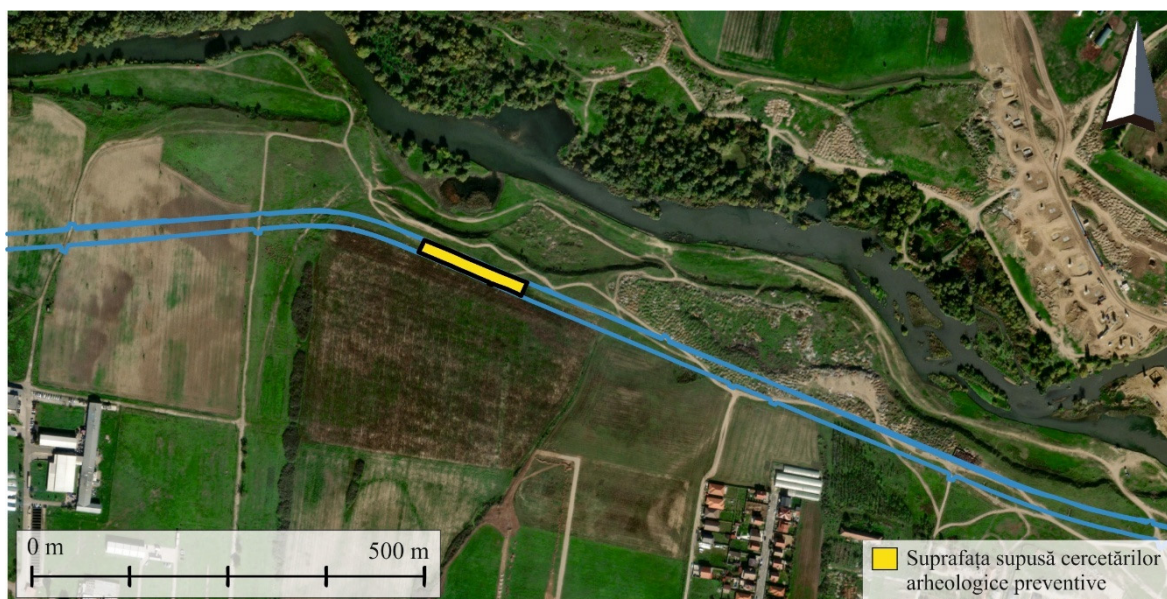

Fig.2: Poziția sitului arheologic Sântandrei – Palota veche II / Topitărie de cânepă II (Km 3+030 – 3+160), pe aliniamentul viitorului drum ocolitor

Din cele 20 de complexe identificate, patru sunt intervenții contemporane (Cx.1, Cx.15, Cx.18–19), în unele cazuri conținând deșeuri moderne în umplutura acestora. Câteva gropi erau fără sau cu foarte puține fragmente ceramice, preponderent atipice (Cx.6–7, Cx.12–13, Cx.16–17), care ar putea fi încadrate cronologic în epoca medievală timpurie. Complexele Cx.6, Cx.7, Cx.12 sunt gropi de dimensiuni mici, având diametru între 60 și 90 cm, cu o adâncime de ± 24 cm. Complexul Cx.13 a fost un șanț de drenaj, având o lățime de 1 m și adâncimea de 58 cm, iar lungimea acestuia nu s-a putut determina, deoarece intră sub profilul sudic. Complexele Cx.16 și Cx.17 sunt gropi de forme ovoidale alungite, având lungime între 2 și 3 m, cu o adâncime medie de 25 cm.

În marginea sud-estică a suprafeței supuse cercetărilor arheologice preventive s-a conturat urma unui complex arheologic (Cx.5), cu latura vestică a acestuia intrând sub profilul sudic. Pentru a efectua o cercetare integrală a complexului, aria de cercetare a fost extinsă prin casetarea profilului respectiv. Această extindere a avut dimensiuni de 2 x 4 m, orientat est-vest. Complexul avea o formă patrulateră alungită, cu colțuri rotunjite (Pl.II/4). Cel mai probabil este vorba de o locuință (bordei) semi-îngropată sau de un adăpost sezonier. Gropi de stâlp sau vatră de foc nu

au fost identificate în timpul cercetărilor, ceea ce sugerează o structură simplă a construcției și un rol funcțional obișnuit al acesteia. Este de menționat faptul că un șanț de drenaj care se poate data între secolele XI–XIII și numit Cx.9, a deranjat latura nord-vestică a complexului Cx.5.

Fragmentele ceramice provenite din Cx.5 datează în secolele I î.Hr. – I d.Hr. A fost descoperit relativ puțin material ceramic și oase de animale, însă în jumătatea sudică a complexului au ieșit la suprafață fragmentele unei oale de dimensiuni mari. Grosimea peretelui vasului este de $\pm 1,5$ cm, gura fiind evazată spre exterior, decorată cu un brău alveolat pe umăr (Pl. I). Vasul este întregibil și restaurabil. De asemenea au fost descoperite fragmentele unei căni specifice comunităților dacice (Pl. II/1), o buză de oală (Pl. II/2) și un fragment din peretele unui vas prevăzut cu un buton (Pl. II/3). Acest tip de material ceramic este bine cunoscut de la siturile arheologice Girișu de Criș – *Pietroasa*²¹, Biharia – *Grădina CAP*²², Tășad – *Cetățaua*²³.

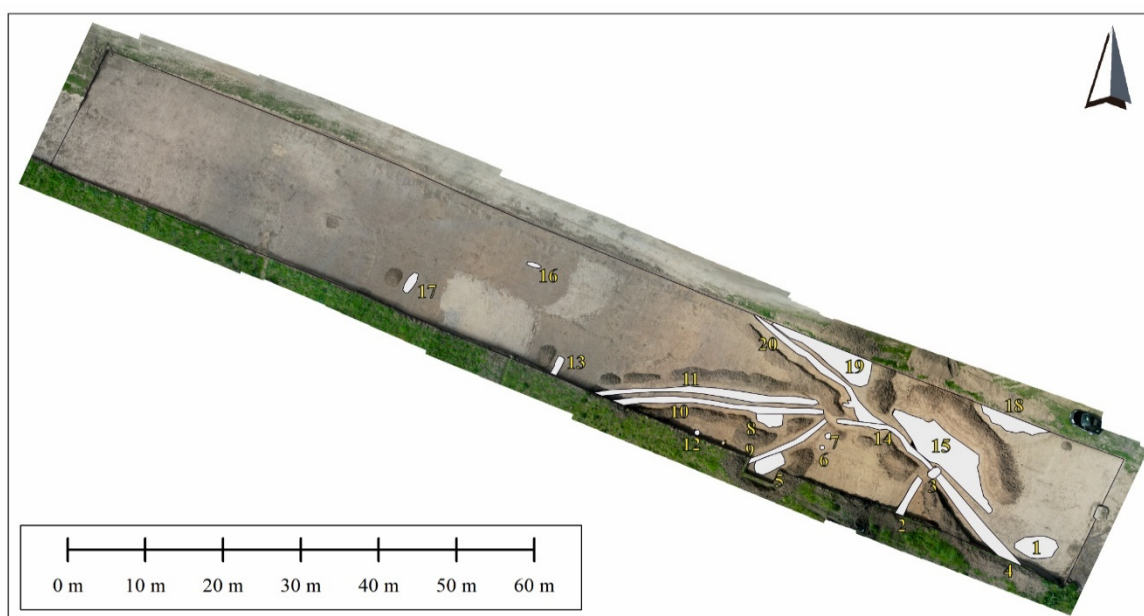

Fig.3: Poziția complexele arheologice pe fotografie aeriană georeferențiată după finalizarea cercetărilor de teren.

Totodată, am identificat un sistem pentru drenarea apelor pluviale, format din mai multe șanțuri înguste (Cx.2, Cx.9–11, Cx.14, Cx.20) și o groapă (Cx.8), cea din urmă utilizată pentru curățarea unora dintre șanțuri (Cx.10) de resturile vegetale. Materialele ceramice recoltate din complexele menționate mai sus sunt foarte puține și extrem de fragmentate, majoritatea putând fi date în epoca arpadiană (secolele XI–XIII d. Hr.).

Trebuie remarcat că o albie veche a pârâului Peșea trecea peste suprafața cercetată, în direcția nord-vest – sud-est, pe care am reușit să o delimităm în timpul cercetărilor arheologice și am numit-o Cx.4, așadar în aceste zone am ajuns și la adâncimea – 0,58 m (față de nivelul de conturare). Probabil acest șanț (Cx.4) a drenat apa Peșei până la Criș, însă acest sistem de drenaj a fost distrus în urma lucrărilor moderne / contemporane, cel mai probabil în perioada în care s-au săpat și complexele Cx.1, Cx.15, Cx.18–19 (în umplutura cărora am identificat deșeuri recente). Practic Cx.15 și Cx.19 distrug sau intersectează unele șanțuri de drenaj (Cx.4 și Cx.14

²¹ Dumitrașcu, Mărghitău 1971, 49, Pl. I.

²² Dumitrașcu 1979, 195-196, Fig. 3.

²³ Chidioșan 1981-1952, 83-90; Chidioșan 1983, 138-140, Fig. 8.

și probabil Cx. 3). Lucrările recente care au provocat distrugeri în situl arheologic pot fi semnalate și prin prezența unor stâlpi de beton de mari dimensiuni, care ajungeau până la – 0,50 – 1,00 m adâncime față de nivelul de călcare. Acestea prezentau fundațiile unor stâlpi de beton pentru cabluri de înaltă tensiune.

Materialul arheologic care poate fi datat cu certitudine în secolele XI–XIII, din nefericire, provine din poziții secundare sau din gropi moderne, așadar acestea nu au un context arheologic clar. Fragmentele ceramice specifice acestei perioade cronologice provin din Cx.15 (Pl.III), Cx.19 (Pl.IV/1–4), sau dintr-o groapă, numită Cx.3 (Pl.IV/5), precum și din decaparea stratului vegetal (Pl.V). În timpul decapărilor am identificat sporadic și câteva fragmente ceramice sarmatice, predominant atipice. Ceramica arpadiană este alcătuită din fragmente din căldări de diferite dimensiuni (Pl.III/4–5; Pl.IV/2, 5; Pl.V/2–3), alături de fragmente de buză (Pl.III/1–2; Pl.IV/1), perete (Pl.III/3) și funduri (Pl.Pl.IV/3–4; Pl.V/1) de oală. Materiale similare au fost identificate la Cefa – *Hotar*²⁴; Cefa – *La Păure*²⁵; Valea lui Mihai – Jánostelke²⁶, Valea lui Mihai – str. Ady Endre nr.11²⁷, Valea lui Mihai – școala Zelk Zoltán²⁸, Biharia – *Cetatea de pământ*²⁹, Sănnicolau de Beiuș – *Dealul Bisericii*³⁰.

Fig.4: Fotografie aeriană cu situl arheologic „Sântandrei – Palota veche II / Topitărie de cânepă II după finalizarea cercetărilor arheologice preventive.

Concluzii

Cercetările arheologice preventive efectuate pe aliniamentul viitorului drum ocolitor la marginea vestică comunei Sântandrei, între Km 3+030 – 3+130, au relevat în total 20 de complexe arheologice, dar materialul ceramic asociat acestora este relativ puțin. Acest lucru se datorează faptului că terenul studiat se află chiar la picioarele unei terase, într-o zonă mai joasă, unde activitățile moderne și recente au provocat distrugeri semnificative asupra urmelor arheologice.

²⁴ Crișan 1992, 15-16, Pl. XIII-XVI; Crișan 2007, 46-50, Fig. X.

²⁵ Crișan 1993, 28-30, Pl. III-V; Crișan 2006, 130, Fig. X.

²⁶ Romát 2017, 271-272, Pl. 2-6.

²⁷ Romát 2021, 340-342, Pl. 3-5.

²⁸ Romát 2021, 343-344, Pl. 2.

²⁹ Dumitrașcu 1994, 65-71, 187, 202, Fig. 120, Fig. 123; Crișan 2006, 118-119, Pl. XXXVI.

³⁰ Popa et al. 1984, 30-32, Fig. 11-12; Popa, Chidioșan 1986, 227-232, Fig. 4-6; Crișan 2006, 194-195, Pl. XXXVIII.

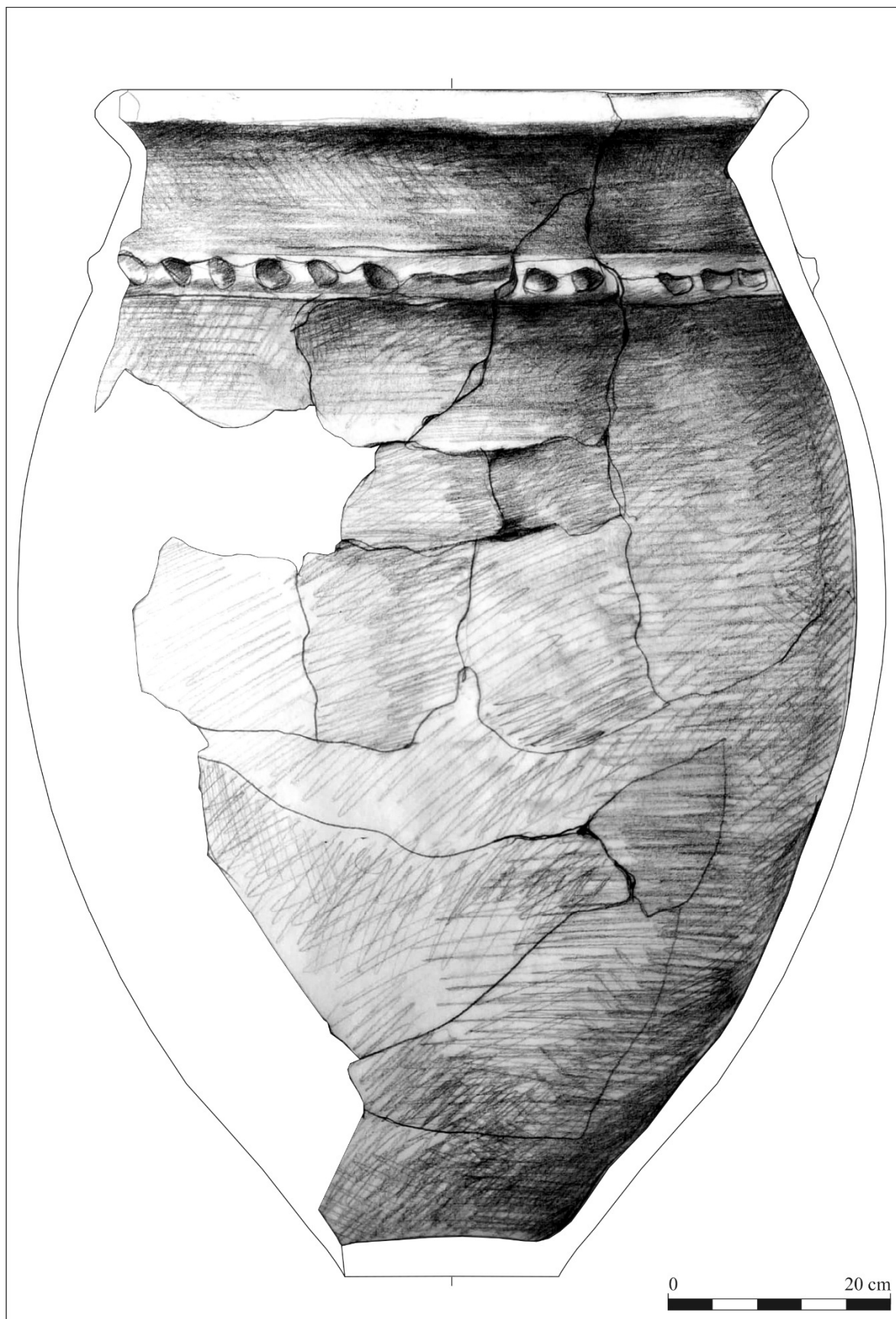
Așezarea propriu-zisă de epoca medievală se află cu puțin mai spre sud, pe a doua terasă a Crișului Repede (vezi Fig. 4), unde se regăsesc terenuri agricole de bună calitate. Cel mai probabil, șanțurile descoperite în timpul săpăturilor preventive reprezintă terminația unui sistem de drenaj al așezării rurale, prin care se evacuaau apele pluviale nedorite. Aliniamentul drumului ocolitor a atins extrema nordică a acestei așezări, motiv pentru care fragmentele ceramice datate în secolele XI–XIII sunt puține la număr și majoritatea nu au un context arheologic sigur.

Scopul studiului de față a fost de a introduce situl arheologic în literatura de specialitate, dar în același timp de a clarifica anumite confuzii referitoare la denumirea siturilor arheologice din această zonă. Perieghzele efectuate în apropiere au demonstrat că nucleul așezării medievale se afla spre sud de amplasamentul studiat în cadrul săpăturilor preventiv, terenul care va oferi noi posibilități pentru cercetări arheologice viitoare.

Bibliografie

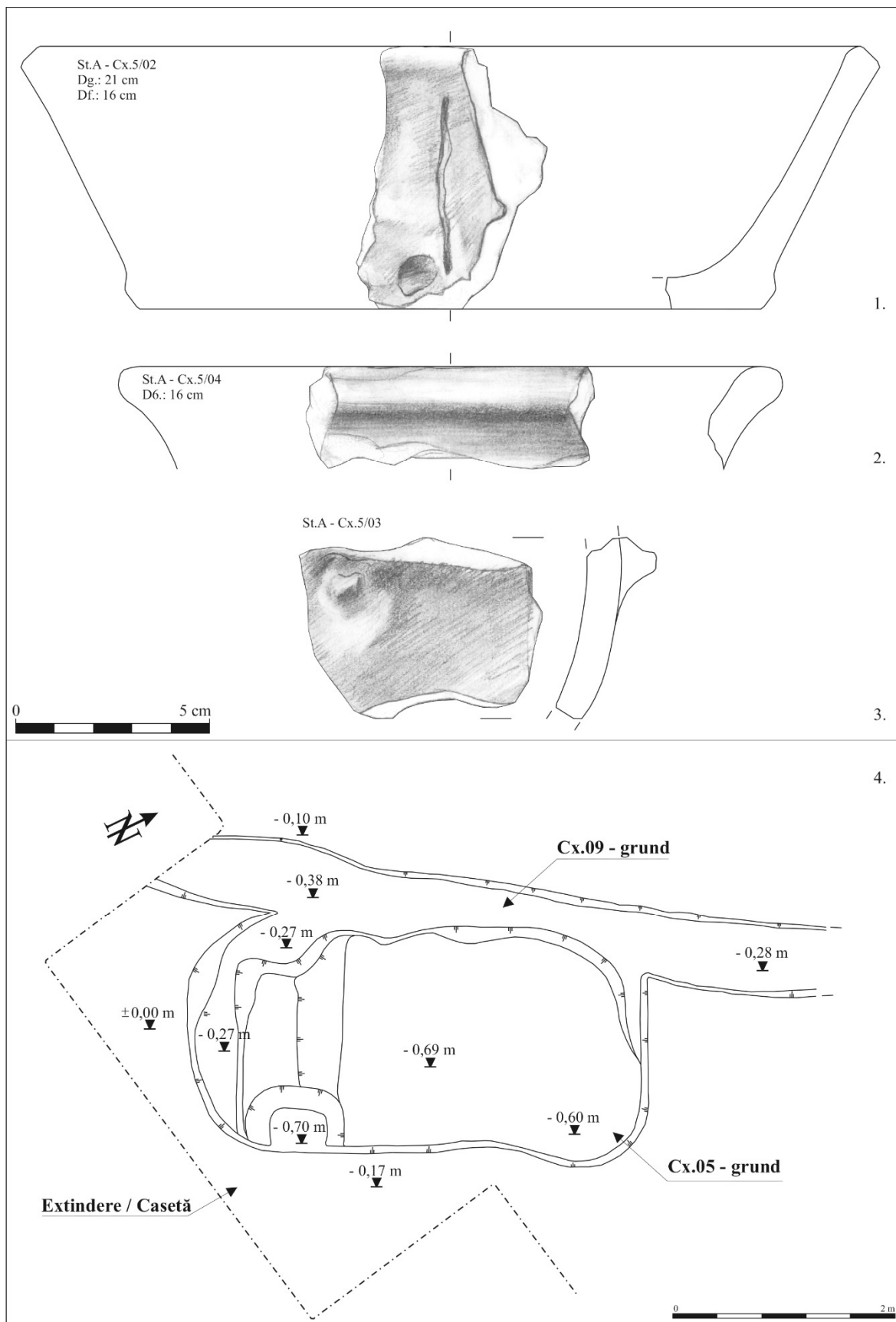
- Bulzan 2018 S. Bulzan, *Locuirile dintre ape. Noi cercetări de suprafață în teritoriul comunei Sântandrei*, în *Crisia XLVIII*, 2018. 91–103.
- Bunyitay 1884 Bunyitay V., *A Váradi Püspökség története alapításától a jelenkorig. Harmadik kötet. Egyházak*. Nagyvárad [Oradea], 1884.
- Chidioșan 1970 N. Chidioșan, *Contribuții la cunoașterea grupei Suci de Sus în contextul epocii bronzului din Crișana*, în *SCIV*, tom 21, nr. 2., 1970, 287–293.
- Chidioșan 1980 N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980.
- Chidioșan 1981–1982 N. Chidioșan, *Despre unele practice rituale la dacii din epoca preromană*, în *Satu Mare St. Com.* V–VI, 83–92.
- Chidioșan 1983 N. Chidioșan, *Raport asupra săpăturilor întreprinse în satul Tășad, com. Drăgești (jud. Bihor)*, în *Materiale și Cercetări Arheologice XV*, 1983. 138–142.
- Crișan 1990 I. Crișan, *Așezări, monumente și descoperiri feudale timpurii și feudale din hotarele comunelor Cefa, Nojoid și Sântandrei (jud. Bihor)*, în *Crisia XX*, 1990, 129–157.
- Crișan 1992 I. Crișan, *Sondajul arheologic de la Cefa – Hotar, județul Bihor*, în *Crisia XXII*. 1992. 27–38.
- Crișan 1993 I. Crișan, *Săpăturile arheologice de la Cefa - La Pădure, județul Bihor din anul 1992*, în *Crisia XXIII*, 1993, 9–35.
- Crișan 2006 I. Crișan, *Așezările rurale medievale din Crișana. Secolele X–XIII*, Ed. Muzeului Țării Crișurilor. Oradea, 2006.
- Crișan 2007 I. Crișan, *Cronologia începuturilor așezărilor medievale din județul Bihor și repartiția lor geografică pe baza descoperirilor arheologice*, în *Crisia XXXVII*, 2007. 89–98.
- DIR XIII/II M. Roller (ed.), *Documente privind istoria României. Veacul XIII, Transilvania*, vol. II (1251–1300), seria C. Ed. Academiei R.P.R. București, 1952.
- Dumitrașcu 1978 S. Dumitrașcu: *Ceramica românească descoperită în Crișana (sec. VIII–XI)*, în *Crisia VIII*, 1978. 51–109.
- Dumitrașcu 1979 S. Dumitrașcu, *Descoperiri arheologice Dacice din epoca romană la Biharia*, în *Ziridava XI*, 1979. 159–214.
- Dumitrașcu 1994 S. Dumitrașcu: *Biharia*, vol. I. Ed. Universității din Oradea, Oradea, 1994.
- Dumitrașcu, Crișan 1990 S. Dumitrașcu, I. Crișan, *Descoperiri și cercetări arheologice din anul 1988 de la Sînnicolau Roman, județul Bihor*, în *Crisia XX*, 1990, 97–127.
- Dumitrașcu, Mărghitan 1971 S. Dumitrașcu, L. Mărghitan, *Așezări și descoperiri Dacice din vestul și nord-vestul României din sec. III î.e.n. – II. e.n.*, în *Sargetia VIII*, 1971, 45–55.

- Emődi 2000 Emődi J., *Történelmi adatok Nagyvárad múltjából, I.*, Megjelent a Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával. Literator Könyvkiadó, Nagyvárad [Oradea], 2000.
- Emődi 2002 I. Emődi, *O așezare din epoca bronzului de la Palota Veche*, în *Ephemeris Napocensis* XII, 2002. 5–35.
- Emődi 2003 Emődi J., *Descoperiri de la sfârșitul epocii bronzului din Bihor*, în A. Chiriac, L. Cornea, C. Ghemiș, G. Moisa (eds.), *In Memoriam Nicolae Chidioșan*, Ed. Muzeului Țării Crișurilor. Oradea, 2003, 115–127.
- Fazecaș 2014 G. Fazecaș, *Sântandrei "Fosta grădină C.A.P.", Bihor County*, în Fl. Gogâltan, C. Cordoș, A. Ignat (eds.), *Bronze Age Tell-like and moundlike Settlements on the Eastern frontier of the Carpathian Basin. History of Research*, Cluj-Napoca, 2014. 233–234.
- Fazecaș, Gogâltan 2019 G. Fazecaș, Fl. Gogâltan, *The Otomani Communities in the Crișuri Rivers Basin A New Perspective on the South-eastern Border of the Otomani-Füzesabony Cultural Complex (OFCC)* în K.P. Fischl, T.L. Kienlin (eds.): *Beyond Divides – The Otomani-Füzesabony Phenomenon Current Approaches to Settlement and Burial in the North-eastern Carpathian Basin and Adjacent Areas*, Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH. Bonn, 2019, 317–349.
- Fazecaș et al. 2023 G. Fazecaș, Demjén A., Fl. Gogâltan, *The Archaeological "Way of the Water". Bronze- and Middle Ages Site of Sântion "Dealul Mănăstirii", Bihor County*, în *Crisia* LII, Supliment nr. 1, 2022. 23–34.
- Fazecaș et al. 2023b G.T. Fazecaș, Fechete-Porsztner K., Vajna É.-E., Nagy Zs.-Sz., Tasnádi C., *Sântandrei, com. Sântandrei, jud. Bihor, Punct: Sit II - Șanțul Inginerilor*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2022. București, 2023. 628.
- Fazecaș et al. 2024 G. Fazecaș, Fl. Gogâltan, Katócz Z., *The time of the Bronze Age tell settlement from Sântion-Movila Mănăstirii*, în: V. Sava Fl. Gogâltan (eds.): *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților*. Ed. Mega. Cluj-Napoca, 2024, 253–270.
- Jakó 1940 Jakó Zs., *Bihar megye a török pusztítás előtt. Település és népiségtörténeti értekezések*, 5. Szám, Sylvester Nyomda Zrt. Budapest, 1940.
- Katócz et al. 2024 Katócz Z., G. Fazecaș, Fechete-Porsztner K., Csokmai G., G. T. Pop, *Sântandrei, jud. Bihor, Punct: Palota veche II / Topitoria de cânepă II*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2023, București, 2024, 612.
- Ordentlich 1974 I. Ordentlich, *Aspecte privind cultura Otomani*, în *Crisia* IV, 1974. 135–151.
- Popa, Chidioșan 1986 R. Popa, N. Chidioșan, *O reședință feudală din secolele XI-XII la Sînnicolau de Beiuș, pe Crișul Negru (jud. Bihor)*, în *Materiale și Cercetări Arheologice* XVI, 1986, 34–46.
- Popa et al. 1984 R. Popa, N. Chidioșan, A. Lukács, *O reședință feudală din secolele XI-XII la Sînnicolau de Beiuș. Contribuții la istoria Bihorului medieval*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, vol. XV, tom. 2, 1984. p.4–18.
- Rácz 2007 Rűcz A., *A régi Bihar Vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára*, Debrecen, 2007.
- Romát 2017 Romát S., *Valea lui Mihai (Érmihályfalva) – Jánostelke. Problematica identificării unei așezări arpadiane*. In Fl. Mărginean, I. Stanciu, D. Băcuet-Crișan (eds.), *Locuirea medievală timpurie din Transilvania si vecinătăți*, Orbis Mediaevalis I, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2017, 271–280.
- Romát 2021 Romát S., *Érmihályfalva Árpád-kori leletei*, în Katócz Z., Emődi A., Lakatos A. (eds.), *Istoria închisă în piatră. Studii în onoarea lui János Emődi, la 80 de ani*, Ed. Collegium Varadinum. Oradea, 2021, 335–352.
- Suciu 1967 C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol I. I., O–Z, București, 1967.

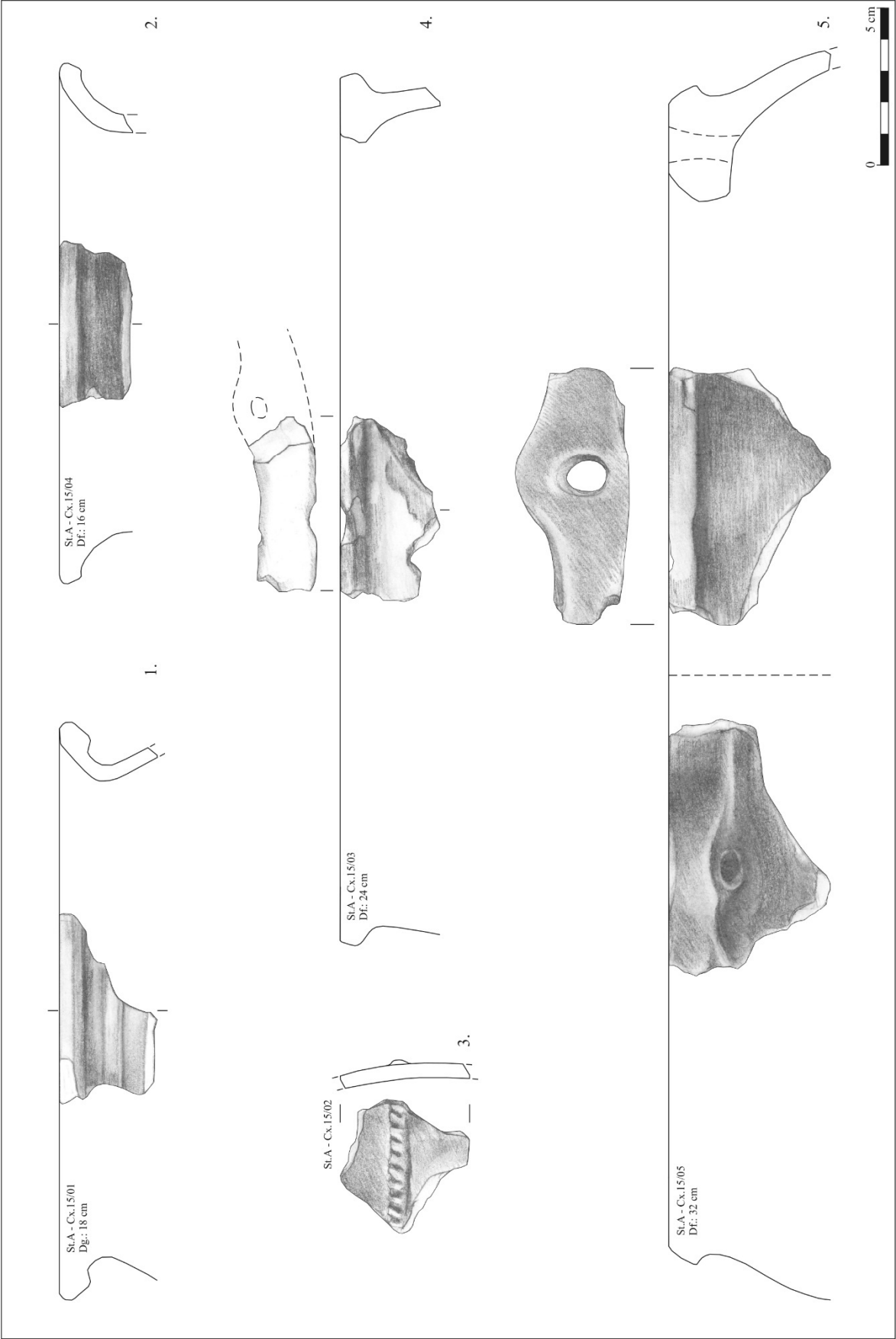

Pl. I

LV • 2025

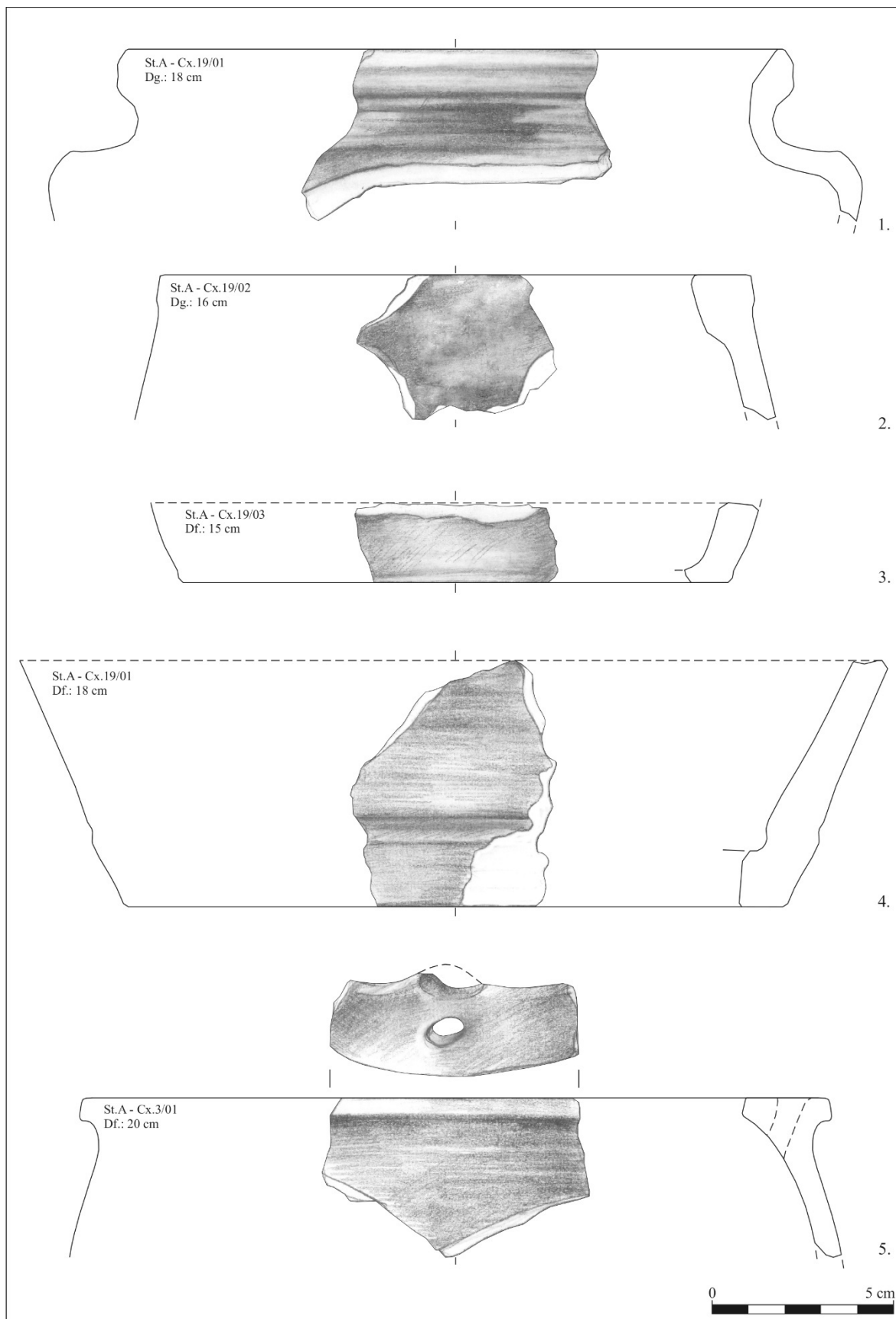

Pl. II

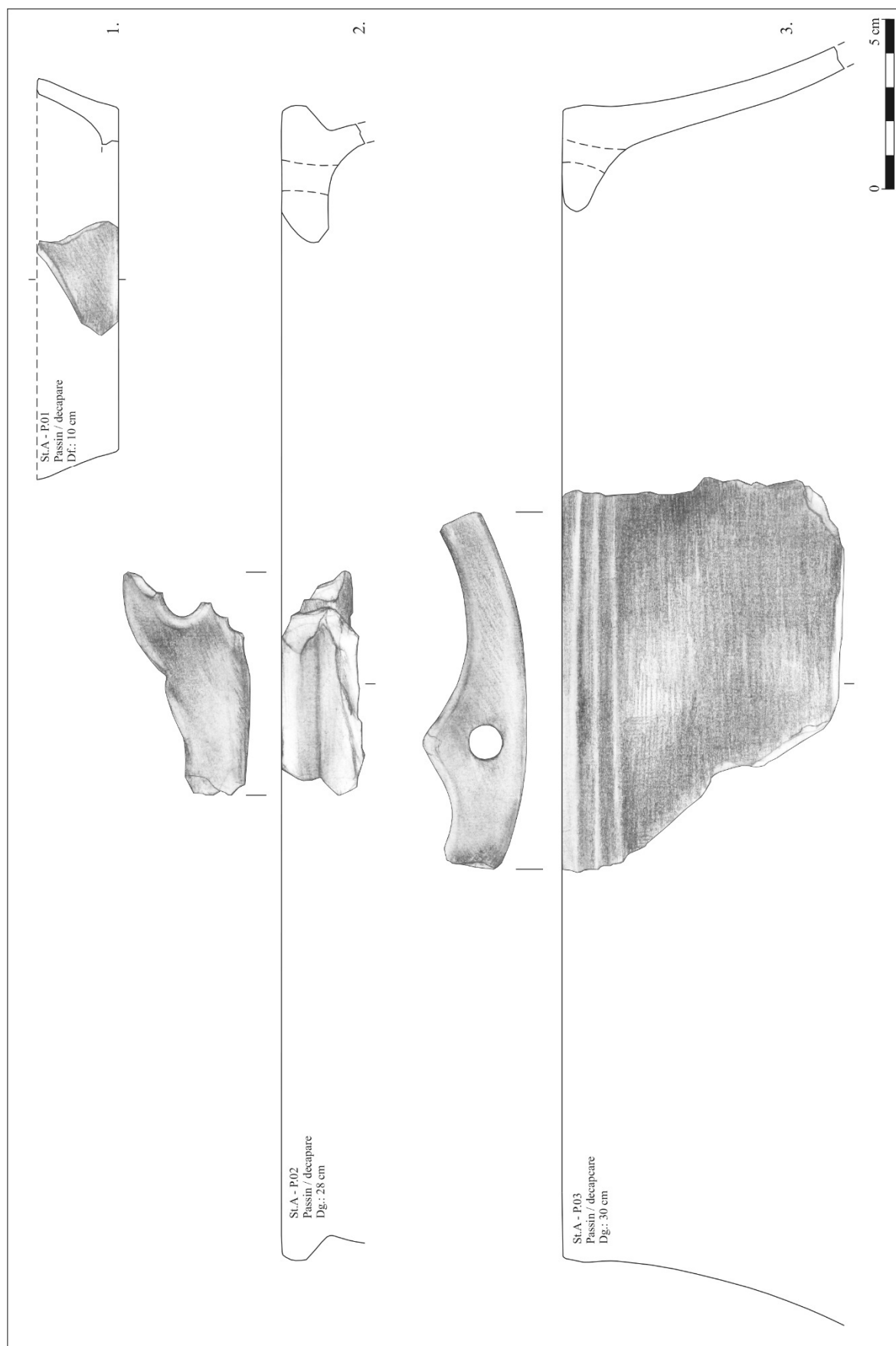

Pl. III

LV • 2025

Pl. IV

Pl. V

LV • 2025